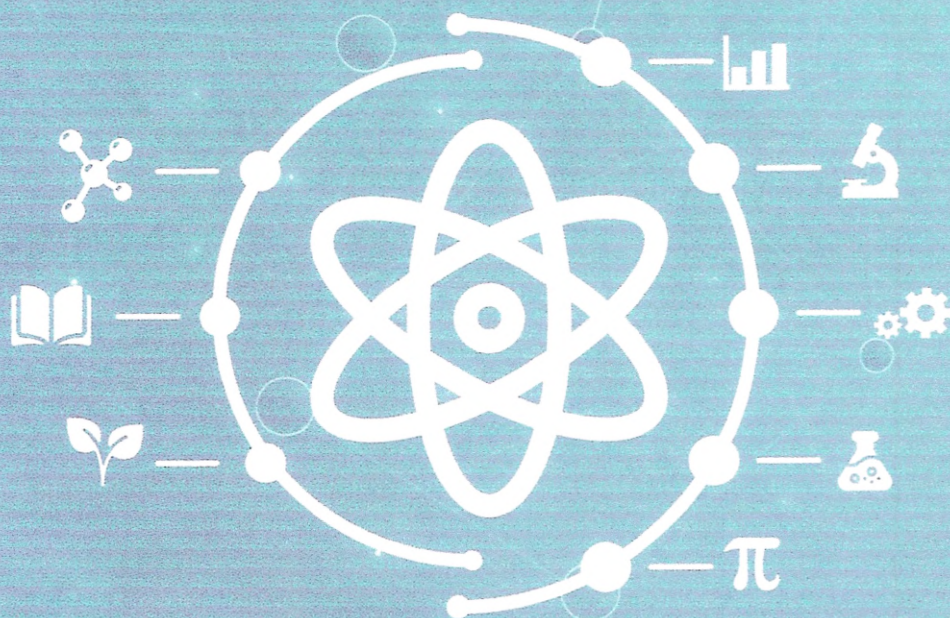

 iScience™ Poland

POLISH SCIENCE JOURNAL

INTERNATIONAL SCIENCE JOURNAL

Issue 7

Warsaw • 2018

Розман Ірина Іллівна
(Мукачєво, Україна)

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІСТИКИ

Висвітлено кульмінаційні аспекти шляхів розвитку біографістики, біографічного жанру та шляхи їх вдосконалення. Закцентована увага на значенні біографістики для утвердження розуміння біографії як наукового дослідження. Вказано на лексичне значення та походження спільнокореневих слів по відношенню до нової трактовки сучасного бачення «життєпису» особистості. Розкрито значення категорій «біографістика», «біографічний метод». Проаналізовано світогляд вчених через призму біографічної динаміки щодо ролі педагогічної думки в адаптації особистості до потреб життєдіяльності у суспільстві. Наведено приклади-роздуми вчених щодо біографістики як історико-культурного явища, що об'єднує різні види, роди, типи біографічних джерел.

Ключові слова: дослідження, біографістика, методологічні та теоретичні догми.

Розман И. И.
(Мукачєво, Украина)

ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ БИОГРАФИСТИКИ

Освещены кульминационные аспекты путей развития биографистики, биографического жанра и пути их совершенствования. Обращено внимание на значения биографистики для утверждения понимания биографии как научного исследования. Указано на лексическое значение и происхождение однокоренных слов по отношению к новой трактовке современного видения «жизнеописания» личности. Раскрыто значение категорий «биографистика», «биографический метод». Проанализированы мировоззрение ученых через призму биографической динамики по роли педагогической мысли в адаптации личности к потребностям жизнедеятельности в обществе. Приведены примеры-размышления ученых о биографистике как историко-культурного явления, которое объединяет различные жанры, роды, виды биографических источников.

Ключевые слова: исследование, биографистика, методологические и теоретические догмы.

Iryna Rozman
(Mukachevo, Ukraine)

WAYS OF FORMING PEDAGOGICAL BIOGRAPHISTICS

The climax aspects of ways of biographistics development, biographical genre and ways of their improvement are highlighted. The emphasis is on the meaning of biographistics in order to establish an understanding of biography as a

scientific study. It is indicated on the lexical meaning and origin of common-root words in relation to new interpretation of the modern view of "biography" of the individual. The significance of the categories "biographistics", "biographical method" is revealed. The worldview of scientists is analyzed through the prism of biographical dynamics on the role of pedagogical thought in the adaptation of personality to the needs of life in society. Examples and thoughts of scientists concerning biography as historical and cultural phenomenon, uniting different kinds, genera, types of biographical sources are given.

Keywords: *research, biographistics, methodological and theoretical dogmas.*

Вступ. Важливість та популярність біографістики доведена тим, що науково-видавнича продукція останніх десятиріч на цю тематику зростає у геометричній прогресії. Вивчаючи зміст статистичного збірника «Друк України», академічного чи галузевого біографічного, біобібліографічного характеру, історію установ, географічних об'єктів (міст, сіл), окремих галузей знань, сфер людської діяльності, поданих через історію імен, тобто колективну біографію, звертаєш увагу на вивчення життя персоналій у співставленні з різноманітними соціальними складовими [2]. Із-поміж спеціалізованих одиниць друку вкажемо на енциклопедії, словниково-довідникові компендіуми, покажчики (наприклад, «Українські архівісти» (1999 – 2003) [3], «Українська журналістика в іменах» (1994 – 2005) [4], різнопланові серійні видання («Історики Київського університету», «Історики України», «Історики та краєзнавці Чернігівщини» [6], «Історики Черкащини» тощо. Поширеним явищем стало створення національних (державних), регіональних баз даних, як-то загальний іменний покажчик Українського біографічного словника, Українського національного біографічного архіву, тематичних, регіональних біографічних видань («Алфавітний словник Українського біографічного словника»), відомості про дослідників національної біографістики («Автори статей до Українського біографічного словника»), реєстри джерел біографічних даних («Джерела національної біографістики») тощо, які, окрім іншого, можна класифікувати за галузевою ознакою. Справедливо вказуючи на кількісне зростання цього виду інформаційного ресурсу, відзначимо також якісні вади, пов'язані з їхньою структурою та змістом. Проте їхня відкритість до змін, можливість доповнення та постійного удосконалення створюють підґрунтя для відшліфовування моделі й наповнення змісту. Щоправда, це потребує належного фінансування та іншої суттєвої державної підтримки, не епізодичної, а постійної роботи над базами даних, чого наразі переважно бракує [1].

Мета статті. Визначені аспекти окреслюють мету статті, яка полягає у необхідності окреслити окремі аспекти дослідження біографістики.

Виклад основного матеріалу статті. За традицією методологічні та теоретичні догми у вивченні біографічного жанру породжувало шаблонні тексти, здолати які було складно через відсутність творчої свободи. Біографістика була обмеженою у описі текстів «справжнього» людського життя: емоціями, переживаннями, досвідом тощо. Незважаючи на об'єктивну й суб'єктивну обмеженість методик її вивчення, авторам біографічних широкоформатних досліджень і маленьких замальовок вдалося створити варті

увазі праці [1].

Поняття «життєпис» вживається переважно у двох значеннях: а) як «життєвий шлях», тож у цьому сенсі вони означають «історію життя особи», тобто, біографія постає як «процес людського життя», б) як ототожнення з процесом і результатом дослідницької діяльності. В такому сенсі походження поняття «життєпис» пов'язується з історико-літературною традицією біографічних творів, що з'явилися до XVIII ст. Зокрема, В. Чишко зазначає, що вона ґрунтувалася на двох засобах зображення: життєпис – як засіб опису індивідуальності, що виокремлений з історичного процесу та історико-біографічна оповідь, де особа є елементом, часткою і ілюстрацією історичного процесу [5, с. 28-34].

У сучасній гуманітаристиці життєпис зазвичай розуміють як осмислення розвитку індивідуальності людини крізь призму її внутрішнього світу, в нерозривному зв'язку із соціокультурним середовищем, в якому вона формувалася та справою, якій вона себе присвятила.

До утвердження розуміння біографії як дослідження в біографістиці іноді вчені розглядають біографію як певний тип рефлексії, що виник у межах європейської культурної традиції із властивим їй індивідуалізмом. Тож під цим поняттям учений розумів не історію життєдіяльності особи, а процес і результат дослідження – «реконструкції життя». У такому сенсі воно наближається, майже ототожнюється із категоріями «біографістика», «біографічний метод».

Вживання поняття «біографія» як синонімічного поняттю «особа» поширене як у науково-дослідницькій, так і в соціально-професійній сферах. В обох випадках людина може поставати як «процес» і «результат» власного минулого. Таким чином, поняття «біографія», ніби, підсумовує й увиразнює «теперішній» або «кінцевий» образ людини зі всіма її особливостями, здобутками і поразками, білими і чорними «плямами».

Вживання слова «біографія» для позначення джерел особистого походження (мемуари, спогади, щоденники, епістолярій тощо) має місце у практиці історичної і психологічної наук, соціології, літературознавства. Вона, сприйнятлива і доцільна при здійсненні спеціального джерелознавчого аналізу проблем біографічного дослідження, а в інших відірваних від такого контексту випадках, може призводити до різночитань і термінологічної плутанини.

Ще раз відзначимо, що означені пари слів, які вживаються як синонімічні, настільки взаємопов'язані, що за певних обставин можуть набувати властивостей одна одній й перетікати одна в другу. Природність цього процесу відзначав австрійський вчений-гуманіст В. Франкл (1905 – 1997), який стверджував: «Особистість розкривається у своїй біографії. Вона відкриває себе, своє «так-буття», свою унікальну сутність тільки біографічному поясненню, не піддаючись прямому аналізу. У кінцевому рахунку біографія – це не що інше, як пояснення особистості в часі».

Говорячи про природну мінливість і динамізм біографії, сучасна дослідниця Т. Потніцева називає її жанром, що «постійно вислизає» через збагачення засобів зображення, тому її внутрішня природа суттєво ускладнює розуміння логіки таких парадигматичних зсувів та механізмів зближення і віддалення біографії від інших жанрів [1].

У широкому філософсько-історико-психолого-культурологічному сенсі поняття «біографія» відповідає існуючому в англomовному науковому просторі слову «biography». До його інтеоризації в українську гуманітаристику вагомо спричинився В. Чишко, якого вважають одним із фундаторів сучасної української біографістики. Вчений трактує поняття «біографія» як історико-культурне явище, що об'єднує різні види, роди, типи біографічних джерел, літературної і наукової творчості, що склалися історично, як завершений вид біографічної творчості, пов'язаний із життям і діяльністю людини, її внутрішнім і зовнішнім світом та роллю в історико-культурному процесі, як мистецтво створювати життєписи. Він акцентував на тому, що біографія має досліджуватися не лише в контексті загальної періодизації історії та конкретно-історичної ситуації, а й зважаючи на зміну наукових парадигм та ідеологічні коливання [5, с. 113-115].

Це універсальне комплексне визначення взяли за основу, як «відправну матрицю» пошуку прийнятної дефініції поняття «педагогічна біографія», що має поєднувати соціокультурне і психолого-педагогічне розуміння цього феномену як: а) індивідуального шляху особистості вченого, освітянина, громадського діяча; б) неповідну форму її осмислення і відображення; в) жанр науково-біографічної творчості; г) самостійний напрям дослідницької роботи; ґ) окремий інтегративний науково-методологічний виклик; д) напрям формування інформативно-ресурсної бази і розвитку видавничої справи; е) розділ систематизації друків у бібліотечній практиці тощо.

Слід розуміти, що означені трактування і дефініції не вичерпують, усього розмаїття розуміння біографії, яка класифікується за певними ознаками і критеріями як сутнісний феномен (у значеннях особа, життєдіяльність), за типом, видом, об'єктом дослідження тощо.

Еволюцію терміносистеми біографічних знань слід розглядати через призму науково-методологічного дискурсу, спричиненого тектонічними зрушеннями у суспільній свідомості та царині наукової гуманітаристики. Тому, коли на перетині XX – XXI ст. науковці стали активно дистанціюватися від радянського розуміння біографії як лінійного соціологізаторського життєпису зміст цього терміну почав динамічно змінюватись. У цьому світоглядно-інтелектуальному процесі стала втрачатися його тотожність із англomовним відповідником «biography», тож в «україно-центричному варіанті» він набуває нового змісту і значення. Спостерігаємо звуження й конкретизацію терміну «біографія», який дефінітивно почав орієнтувати на вивчення життєпису як відображення засобами науки і літератури складного, суперечливого внутрішнього світу і суспільної діяльності людини, як феномену, що синтезує, репрезентує, продукує виняткові фізіологічні, соціокультурні, професійні потреби, інтереси, якості, цінності, результати діяльності.

Такі рефлексії поступово утверджується у річищі різногалузевої філософської, соціологічної, історичної, літературознавчої, культурологічної біографістики.

Як і дефінітивний феномен слова «біографія», триада категорій «біографістика», «біографіка», «біографічний метод» стали предметом гострої полеміки у середовищі вчених-гуманітаріїв, тож вони не лише перетинаються, а й накладаються одні на одних, часто взаємозаміщуються через розмаїття

тлумачень й інші причини.

Причини такого становища мають свої історичні коріння, пов'язані з творчими пошуками інтелектуалів минулих століть. Згідно з дослідженням В. Чишка термін «біографіка» під впливом традицій античності увійшов в ужиток західноєвропейських істориків літератури у середині XIX ст. як «синонім мистецтва написання біографії» [5, с. 24-27]. А російський вчений І. Бельський аргументував позицією, згідно з якою він уконституювався у західноєвропейському гуманітарному просторі на межі XIX – XX ст. у розумінні сукупності, згодом системи філософсько-методологічних, історико-культурних, філологічних, історіографічних, технологічних знань й уявлень про завдання, можливості, значення біографічного мислення і пізнання, про методи біографічної реконструкції і різні біографічні жанри [5, с. 210-212].

Так, якщо коментувати протяжність у часі монографічних студій із біографістики, то слід відзначити поступову відмову від поширеного лінійного відтворення / реконструкції історії життя й сміливі експерименти з проблемно-тематичним синхронним викладом, при якому головна увага зосереджена на бінарних позиціях: чоловіче / жіноче, небуденне / повсякденне, особисте / колективне, рефлексія / саморефлексія, логіка / чуттєвість тощо. Тому монографія В.І. Менжуліна «Біографічний підхід в історико-філософському пізнанні» так відрізняється від уже класичної праці В. С. Чишка.

Висновок. Отже, суть відмінності криються не лише в об'єктно-предметній сфері досліджень згаданих авторів, але і в орієнтації першого з них на важливість розроблення загальнонаукових, філософських підходів до біографій, оскільки підґрунтя для цього нашаровувалося століттями і є багатообіцяючим. Численні дисертаційні дослідження за цей час також переживають формальні й змістові зміни від коротких біографічних замальовок, компонентів праць до масштабних тематичних одноосібних студій. Зняття табу з особистого життя, психології творчості, спілкування, взаємин, шлюбних стосунків відомих постатей чи середньостатистичних осіб вплинуло на збагачення теоретичних знахідок і апробацію новітніх методологічних підходів, методик. Це породжує цікаві й несподівані сюжетні лінії про «життя і тексти» окремих осіб чи когорти, виконані в контроверсійному стилі, що відразу стали визначним культурним явищем [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бездрабко В. В. Сучасний стан і перспективи розвитку вітчизняної біографістики. [Електронний ресурс] // Українська біографістика. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis
2. Києво-Могилянська академія в іменах, XVII–XVIII ст.: енцикл. вид. [Текст] /упоряд. З. І. Хижняк; за ред. В. С. Брюховецького. – Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2001. – 736 с.
3. Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопед. словника [Текст] / ред. М. М. Романюк; НАН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка, Н.-д. центр періодики. – Львів: [б. и.], 1994 – 2005. – Вип. 1 –12. ISSN 2520-2855 Українська біографістика 14/2016

4. Українські архівісти (XIX–XX ст.): біобібліогр. довід. [Текст] / Держ. ком. арх. України, Укр. НДІ арх. справи та документознавства; [упоряд.: І. Б. Матяш (кер.) та ін.]. – Київ: [б. в.], 2007. – 749 с.
5. Чишко В. С. Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України / В.С. Чишко. Київ: БМТ, 1996. – 239 с.
6. Шевченко В. М.: біобібліогр. покажчик [Текст] / склад. Л. В. Студьонова; ред. І. Я. Каганова; Чернігів. держ. обл. універ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Чернігів. держ. ін-т економіки і управління, Чернігів. обл. організація Всеукр. спілки краєзнавців. – Чернігів: [б. в.], 2003. – 19 с.

REFERENCES:

1. Bezdrabko V. V. Suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku vitchyznianoï biohrafistyky. [Elektronnyi resurs] // Ukrainska biohrafistyka. – 2016. – Rezhym dostupu do resursu: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis
2. Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh, XVII–XVIII st.: entsykl. vyd. [Tekst] / uporiad. Z. I. Khyzhniak; za red. V. S. Briukhovetskoho. – Kyiv: Vyd. dim «KM Akademiia», 2001. – 736 s.
3. Ukrainska zhurnalistyka v imenakh: materialy do entsykloped. slovnyka [Tekst] / red. M. M. Romaniuk; NAN Ukrainy, Lviv. nauk. b-ka im. V. Stefanyka, N.-d. tsentr periodyky. – Lviv: [b. y.], 1994 – 2005. – Vyp. 1 –12. ISSN 2520-2855
Ukrainska biohrafistyka 14/2016
4. Ukrainski arkhivisty (KhKh–KhKh st.): biobibliohr. dovid. [Tekst] / Derzh. kom. arkh. Ukrainy, Ukr. NDI arkh. spravy ta dokumentoznavstva; [uporiad.: I. B. Matiash (ker.) ta in.]. – Kyiv: [b. v.], 2007. – 749 s.
5. Chyshko V. S. Biohrafichna tradytsiia ta naukova biohrafiiia v istorii i suchasnosti Ukrainy / V. S. Chyshko. Kyiv: BMT, 1996. – 239 s.
6. Shevchenko V. M.: biobibliohr. pokazhchik [Tekst] / sklad. L. V. Studonova; red. I. Ia. Kahanova; Chernihiv. derzh. obl. univer. nauk. b-ka im. V. H. Korolenka, Chernihiv. derzh. in-t ekonomiky i upravlinnia, Chernihiv. obl. orhanizatsiia Vseukr. spilky kraieznavtsiv. – Chernihiv: [b.v.], 2003. – 19 s.